

Za alternativne ekonomske pristope k razumevanju migracij

Peo Hansen:

**Moderna teorija migracij:
drugačen ekonomski pristop
k spodleteli politiki Evropske unije**

Ljubljana: Krtina, 2024

Ena od slepih peg migracijske politike Evropske unije je dogmatično ločevanje med ekonomskimi in političnimi migracijami. Prve so povezane z gibanjem delovne sile vseh vrst in izobrazb ter so podrejene potrebam evropskim gospodarstev, medtem ko so druge povezane z begom zaradi preganjanja iz različnih razlogov. V ekonomskih migracijah so migranti dojeti kot delovna sila, katere količina se regulira glede na gospodarsko rast. Politične migracije so na drugi strani zaznamovane z iregularnimi prestopi mej, saj oseba najprej prestopi državno mejo in šele nato zaprosi za zaščito ter tako vsaj začasno legalizira bivanje. Politične migracije v Evropsko unijo so zaradi izkušnje druge svetovne vojne zaznamovane z moralno noto, da je dolžnost države zagotoviti zaščito osebam, katerih življenje je v lastni državi ogroženo. Vendar pa mnogotera različnost vzrokov za migracije, regularnih in iregularnih, ne more ustrezati takšnih delitvi. Ali ni tudi beg zaradi vojne svojevrstna ekonomska migracija, ko oseba zapusti trenutne okoliščine v upanju na boljše življenje? Ali je upravičeno trditi, da je beg iz begunskega taborišča bolj upravičen od bega iz sluma? Takšen omejen pristop reducira ekonomske migrante na delovno silo in politične ali vojne begunce na moralno breme, ki ga zahteva ženevska konvencija. Tako migrant delavec in begunec pa v klasični ekonomski teoriji predstavljata predvsem finančno breme za državno blagajno – begunec, ker mora za njegovo bivanje in integracijo plačati državna blagajna, ekonomski migrant, sploh če je nekvalificiran delavec, pa zato, ker je konto njegovega prispevka od plače nižji od stroška šolanja njegovih otrok, če jih pripelje s seboj. Takšen pristop zgreši realno vrednost, ki jo pomenijo migracije za starajoče prebivalstvo Evrope, kjer skrbstveni poklici postajajo vse bolj odvisni od migrantskega dela.

Takšne in podobne zablude evropske migracijske politike ter klasične liberalne ekonomije, ki pomembno vpliva na zasnovo teh politik, razkriva knjiga *Moderna teorija migracij* avtorja Peo Hansena, profesorja politologije na Inštitutu REMESO Univerze Linkoping na Švedskem, in pri tem ponuja alternativni ekonomski in upravljavski pristop k migracijam. Knjiga obravnava migracije od zgoraj navzdol in s stališča upravljanja države in ekonomije, ne pa toliko s stališča migrantov samih in vloge avtonomije migracij. Naslov knjige je deloma zavajajoč, saj Hansen v knjigi ne oblikuje nove prelomne teorije migracij, temveč aplicira ekonomski pristop *moderne monetarne teorije* na področje upravljanja migracij. Moderna monetarna teorija je pristop k razumevanju denarja in javne porabe na drugačen način, kot ga zastopa klasična liberalna ekonomija, ki je prevladujoča v upravljanju javnih financ držav Evropske unije. Avtor nam v knjigi predstavi stališče ortodoksne liberalne teorije kot pristopa k upravljanju javnih financ na način zasebnih gospodinjstev. Tako kot zasebno gospodinjstvo propade, če je računica porabe in prihodkov negativna, naj bi enako veljalo za države, ki se bodo, če ne zategujejo javne porabe in krčijo javnih storitev, slej ko prej utopile v dolgu in propadle.

Takšen pristop avtor imenuje *zdrave finance* po vzoru zdravega razuma; takšnega diskurza smo se dodobra naposlušali v času finančne krize po letu 2008 in nato v letih javnega varčevanja, ki so sledili. Odgovor moderne monetarne teorije je, da takšen pristop k upravljanju javnih financ zgolj dodatno siromaši nacionalna gospodarstva in s tem državljane. Skopuški pristop k upravljanju javne blagajne namreč ne razume, da denar za javno porabo ni izgubljen denar, temveč je močan dejavnik spodbujanja zasebne produkcije in potrošnje. Ekonomski liberalizem postavlja zid med javnim sektorjem in javno porabo na eni strani ter zasebnim gospodarstvom na drugi. V liberalnem pristopu je zasebna pobuda vladar, javni sektor pa je z davki šele prisklednik zasebnega gospodarstva. Moderna monetarna teorija izpostavlja drugačen pristop, kjer ukrepi države ključno vplivajo na raven zasebne produkcije in potrošnje, pa naj se tega vladajoči zavedajo ali ne.

Upravljanje gospodarstva na način zdravih financ ne upošteva vzajemnega delovanja javnega in zasebnega, saj namreč z nenehno omejujočo javno porabo v resnici siromaši zasebno gospodarstvo. Avtor zato zagovarja pristop moderne monetarne teorije, ki na vprašanje javnega finančnega primanjkljaja v primeru povečane javne porabe odgovarja s »tiskajte več denarja!«. Moderna monetarna teorija zagovarja *funkcionalni pristop* na področju javnih financ, kar pomeni, da je vloga države in centralnih bank, da za potrebe doseganja lastnih ciljev na področju javne porabe ustrezno upravljajo sredstva, ki so jim na voljo, vključno z izposojanjem in tiskanjem denarja. Denar torej ni sam sebi namen, temveč je orodje države, da upravlja gospodarstvo v smeri zagotavljanja čim večjega blagostanja družbe in njenih članov. Pristop je diametralno nasproten ortodoksne-

mu liberalizmu, ki v času recesije ukazuje fiskalno vzdržnost in nižanje javne porabe brez ozira na realne posledice za življenja ljudi. Posledica znižanja javne porabe v času recesije glede na zgodovinske izkušnje prav tako pomeni nadaljevanje negativne spirale gospodarske rasti, zaradi česar so države prisiljene vsaj začasno opustiti načela fiskalne vzdržnosti in z ukrepi spodbuditi proizvodnjo in potrošnjo.

Druga tema kritike v knjigi pa neokolonialistično zaznamovana evropska migracijska politika, v kateri delavci migranti nastopajo zgolj kot dejavnik izpolnjevanja gospodarske potrebe po delovni sili. Za državo so delavci migranti, posebej nekvalificirani delavci z nizkimi dohodki, predvsem socialni strošek, ker računica vplačanih davkov in socialnih storitev ne prispeva pozitivno v državni proračun. Ko avtor analizira migracijske strategije, ki obvladujejo evropske institucije že od 80. let naprej, izpostavlja napačnost takšnega pogleda, kar razdeli na več poglavij in pri tem posebno pozornost nameni primeru Švedske in sprejemu velikega števila prosilcev za mednarodno zaščito v letih 2015 in 2016. Začetna poglavja knjige so namenjena analizi obstoječega ekonomskega diskurza na področju migracij. Avtor tu med drugim izpostavi, da vodilni ekonomisti ne glede na politično pozicijo ostajajo enotni v tem, da migracije razumejo kot strošek za državno blagajno, na podlagi česar nato utemeljujejo tudi ukrepe za omejen dostop do socialnih storitev. V tretjem poglavju avtor na laikom razumljiv način pojasni, kaj je *moderna monetarna teorija* in kako je mogoče razumeti migracije onkraj okvira redukcije migrantov za zgolj finančno breme. Četrto poglavje je namenjeno analizi demografskih problemov Evropske unije ter konkretni aktualni odvisnosti evropskega gospodarstva in družbe od migrantskega dela. V petem poglavju avtor pod drobnogled vzame direktive Evropske unije za področje migracij ter izpostavi, kako sam evropski pravni okvir uveljavlja paradigmo delovnih migracij, kjer delavec predstavlja predvsem fiskalno breme in delovno silo, katere bivanje v državi je primarno začasno. V šestem poglavju se avtor vrne k temi demografije ter izpostavi neracionalnost aktualne evropske migracijske politike. Ta se namreč vse od leta 2015 vse očitneje obrača v smer povečanja represije, omejevanja dostopa do mednarodne zaščite ter lajšanja pogojev za izvajanje deportacij. Politika odvrčanja in onemogočanje dostopa do zakonitega bivanja je v ostrem nasprotju z aktualnimi realnimi potrebami trga dela in socialnih storitev v Evropski uniji.

V sedmem in zadnjem tematskem poglavju knjige avtor vzame za primer Švedsko, ki je leta 2015 sprejela 160.000 prosilcev za azil, da bi pojasnil pristop moderne monetarne teorije. Ta namreč ustreza postavljenemu teoretskemu okviru, saj je za razliko od ostalih držav v Evropski uniji ohranila suverenost na področju tiskanja lastne valute. V obdobjih kriz, naj bodo to naravne katastrofe, epidemije ali recesije, države vsaj začasno opustijo pristop zdravih financ in zagotovijo

dodatna sredstva za reševanje temeljnih problemov državljanov, da zagotovijo družbeno kohezivnost, četudi v škodo fiskalnemu računu. Podobno so storile države po letu 2015, ko so bile soočene z velikim povečanjem števila prosilcev za azil, da so zagotovile pogoje za nastanitev in vključevanje. Avtor tako na nehotenem ekonomskem eksperimentu Švedske dokazuje, da postavke ortodoksne liberalne ekonomije ne držijo. Zaradi povečanja porabe so tako evropske kot nacionalne institucije napovedale globok finančni primanjkljaj, politiki pa obljubljali reze v socialne storitve za državljane zaradi velikega števila beguncev. Švedska je za namen namestitve in vključevanja prosilcev po državi močno povečala proračunske izdatke, namenjene občinam, in udejanjila načelo funkcionalnih financ, torej je uporabila lastne finančne mehanizme za zadostitev lokalnih potreb brez oziranja na načelo fiskalne izravnave. Učinek je bil presenetljiv – povečana finančna poraba med letoma 2015 in 2017 zaradi beguncev je sprožila povečanje porabe v občinah, čemur je sledilo povečanje zaposlenosti, zasebne potrošnje in posledično davčnih prilivov. Povečana poraba je dosegla ravno nasprotni učinek od pričakovanega. Švedska je zaradi povečane porabe v letih od 2016 do 2018 uspela odplačevati javni dolg in dosegla pozitivno javno bilanco ob koncu leta, velika večina občin pa je poročala o ponovnem oživljanju opustelih lokalnih skupnosti, uspešnih programih vključevanja in celo odplačevanju starih občinskih finančnih dolgov. Navkljub otipljivim uspehom alternativne javnofinančne politike je kmalu sledilo vračanje na stare tirnice klasične liberalne ekonomije. Vlada je omejila število prosilcev za azil ter omejila pomoč občinam, pri čemer je to storila ne glede na lokalne pozive o nadaljevanju dobrih praks. Kot opozarja avtor, švedsko družbo migracije, še posebej begunske, rešujejo, ker migrantov ne moremo dojemati zgolj kot finančni vir, temveč predvsem kot realni vir, torej konkretne osebe, ki opravljajo nujna dela za družbeno reprodukcijo, če jim je to (seveda) omogočeno.

Knjiga *Moderna teorija migracij* na polje migracijskih teorij vstopa s stališča upravljanja države, kamor spada tudi upravljanje migracij, ter se ne loteva vprašanj, ki jih srečujemo v akademskih razpravah o avtonomiji migracij in političnih potencialih migracijskih gibanj. Glede na tematiko knjige to sicer ni slabost, vendar se vsaj na delih zdi, da avtor obuja teme, ki so bile na precej bolj političen način že obravnavane v delih Etienne Balibarja ali Immanuela Wallersteina, na primer v knjigi *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities*, izdani pred dobrimi 30 leti. Prav ponavljanje tematik, predvsem glede zgrešenosti evropske migracijske politike, priča o počasnosti spreminjanja paradigem upravljanja migracij, morda pa tudi o tem, da tako ekonomija državnih financ kot tudi teorija upravljanja migracij nista objektivni znanosti, temveč predvsem polji političnega boja in s tem tudi boja idej. *Moderna teorija migracij* predstavlja pomemben prispevek k razbijanju dogem ortodoksne klasične ekonomije. Ena takšnih dogem definira upravljanje javnih financ, ki tako migrante in begunce kot tudi državljane doje-

ma prednostno kot finančno breme v optiki fiskalne izravnave in manj kot realne osebe, ki šele tvorijo družbeno skupnost, katere dobrobit naj bi bila ciljni interes delovanja države. Ob pogledu na dane parametre politik Evropske unije, posebej v luči ponovnega vzpona vojnega gospodarstva, vključujoč obrambno industrijo nadzora meja, pa se postavlja vprašanje, ali je takšen interes še vedno upravičeno pričakovati.